

Covid-19-tilannekatsaus valtioneuvostolle 1.4.2021

Kehitysvammaliitto, Kehitysvammaisten Tukiliitto, FDUV ja Autismiliitto

1. Mikä on vallitseva tilanne toimintakenttänne osalta?

1.1. Huolenaiheet

Rokotukset herättävät edelleen paljon huolta, koska kuntien välillä on vaihtelua rokotuskäytännöissä.

Vanhemmat ovat huolissaan koronaan sairastaneiden lastensa immuniteetistä ja pelkäävät lasten saavan rokotukset liian myöhään. Tämänhetkisen tiedon mukaan taudin sairastanut on suojassa ainakin kuusi kuukautta, mutta päteekö tämä myös henkilöihin, jotka ovat sairastaneet koronan lieväoireisena.

On myös ollut epäselvää, onko turvallista antaa Astra Zenecan-rokotetta Down-henkilöille ja miten suuri riski heillä on sairastua vakavaan koronavirusinfektioon. Luotettavaa lääketieteellistä tietoa Down-henkilöiden riskeistä sairastua koronavirukseen sekä tietoa heidän rokottamisestaan näyttää olevan vaikeasti saatavilla. Läheiset kaipaavat vastauksia ja heidät on ohjattu ottamaan yhteyttä Suomen kehitysvammalääkäreihin, jotka mielellään antavat lisätietoa aiheesta. Down-henkilön sisar soitti ja oli huolissaan siitä, että Siun Sotessa tehostetussa palveluasumisessa asuva veli ei ole vielä saanut rokotusta, vaikka kuuluu 1. riskiryhmään ja asuu tehostetussa palveluasumisessa. Hän ihmetteli, ettei kehitysvammaisten tehostetun palveluasumisen yksiköitä kohdella tasavertaisesti vanhusten tehostetun palveluasumisen kanssa.

Rokotusten lisäksi yhteydenotoissa huolta herättäviä aiheita ovat olleet vammaista hoitavan läheisen pelko omasta vakavasta sairastumisestaan, kohtaamisen ja liikkumisen puuttumisen vaikutukset lähitulevaisuudessa, koronauutisoinnista ja koulunkäynnin rajoittamisesta vaikutuksista mielenterveyteen sekä kaupassa käyntien rajoittaminen. Näiden lisäksi huolta aiheuttaa myös henkilökohtaisen avun tuntimäärän lasku ja pelko siitä jääkö se pysyväksi.

Perheet ja vammaiset henkilöt kaipaavat aikaa, jolloin toimintaa (esim. perhe- ja leiritoiminta) pystytään taas järjestämään normaalisti. Leiritoiminta järjestetään tänä kesänä pienemmällä osallistujamäärällä ja sopeutettuna koronarajoituksiin. Tämä vaikuttaa myös kesäleiriohjaajien rekrytoimiseen.

Yhteistyössä Ensi- ja turvakotien liiton sekä A-klinikkasäätiön kanssa on tullut esille, että raskaana olevat päihteidenkäyttäjät hakeutuvat tai heitä ohjataan entistä vähemmän palvelujen piiriin. Ensikodeissa ja esim. Järvenpään sosiaalisairaalassa on asiakaspaikkoja vapaana. Toisaalta Kehitysvammaliiton FASD-neuvontaan on tullut aiempaa enemmän yhteydenottoja raskaana olevilta naisilta koskien heidän alkoholinkäyttöään raskausaikana.

Tapaamisrajoitusten kiristyminen lisää entisestään puhevammaisten ihmisten yksinäisyyttä. Tämä pitäisi tehdä näkyväksi ja etsiä keinoja yksinäisyyden vähentämiseen. Osa pystyy pitämään yhteyttä ystäviin ja sukulaisiin puhelimen ja etäyhteyksien avulla, mutta on suuri joukko, joille etäyhteyksien ja puhelimen käyttö on haastavaa tai mahdotonta.

Tietoon on tullut yksittäisiä yhteydenottoja, joissa suhtaudutaan epäilevästi koronatestituloksiin ja rokotteisiin.

1.2. Yhteydenottojen määrät neuvonnassa ja verkkopalveluissa

Selkokiehityksen Vernerin netin kävijämäärät ja neuvonnan sivujen kävijämäärät kasvoivat vuonna 2020 merkittävästi. Sivujen kävijämäärät ja neuvonnan kysymyksien sekä käyttäjien määrät ovat pysyneet korkeina. Suoraan koronaan liittyviä kysymyksiä tulee neuvontaan kuitenkin vähän. Yksittäiset korona-aiheiset kysymykset ovat koskeneet viime viikkoina rokotuksia. Suuri osa kysymyksistä liittyy kuitenkin epäsuorasti koronaan. Kysyjät ovat yksinäisiä, ahdistuneita ja kaipaavat mielekästä tekemistä. Neuvonnan lisäksi selkosivut tarjoavat kehitysvammaisille nuorille ja aikuisille mielekästä tekemistä netissä sekä mahdollisuuden etsiä seuraa.

Selkokeskuksen ja Selkosanomien verkkosivujen kävijämäärä on pysynyt tasaisena. Vuodentakaiseen kävijäpiikkiin verrattuna on tasaannuttu, mutta selkokiehitykselle tiedolle on edelleen jatkuva tarve. [Selkosanomien](#) kirjoittaa myös koronaan liittyvistä ajankohtaisista asioista säännöllisesti.

Yhteydenottoja lakineuvontaan on tullut maaliskuun aikana (tilanne 25.3.) yhteensä 70. Tilanne neuvonnan osalta on pysynyt tasaisena.

Selkokeskuksen tekstipalveluihin on tullut joitain yhteydenottoja, jotka liittyvät koronaan.

1.3. Onko havaittuja ongelmia vammaispalvelujen palvelutasossa?

Asumispalvelut

Yksittäisinä havaintoina on noussut esille:

Asumisyksikössä yhteisten tilojen käyttöä rajoitetaan. Samat asukkaat kulkevat päivittäin yhteisellä taksilla toimintakeskukseen ja viettävät siellä päivän yhdessä. Ateriat pitää kuitenkin kaikkien syödä yksin omissa asunnoissaan. Tätä on jatkunut viime vuoden keväästä asti.

Eräissä asumisyksikössä asuvat eivät ole nyt noin vuoteen päässeet päivätoimintaan, ja myös yksikössä on läheisen kertoman mukaan hyvin niukasti resursseja tehdä heidän kanssaan mitään virikkeellistä, joten päivät kuluvat pitkälti omassa huoneessa televisiota katsellen.

Asumisyksiköissä asukkaat ovat joutuneet koville, kun eivät voi tavata läheisiä ja esimerkiksi tulkkipalvelut eivät toimi.

Puhevammaisten tulkit pääsevät asiakkaan luo, mutta vierailijoita ei päästetä asujan luo. On järjestetty erillinen tila, joka pitää varata etukäteen. Tämä on osittain hankalaa puhevammasta johtuen.

Kommunikaatio ja kuntoutus

Tiukemmat rajoitukset näkyvät esimerkiksi puheterapian ja kommunikaatio-ohjauksen toteutumisena etäyhteydellä. Kaikille etäterapia ei sovellu, jolloin terapiat on jätetty tauolle. Vastaavasti perheiden kommunikaatio-ohjauksia toteutetaan osittain etänä, mutta suurelle osalle perheistä kommunikaatio-ohjaukselle on anottu lisäaikaa ja ohjausta on siirretty myöhemmäksi.

Kiireettömän hoidon vähentäminen näkyy kuntoutussuunnitelmien laatimisessa ja päivittämisessä ja sitä kautta terapioiden alkamisen viivästymisenä tai terapioiden jatkumisen haasteina, sillä ne edellyttävät lääkärin tapaamista. Lisäksi esimerkiksi Vantaalla puheterapeuttien siirtäminen koronajäljitykseen hidastaa arviointien ja suositusten tekemistä mm. kuntoutukseen, tulkkaukseen ja jonot venyvät. Lääkäriajan saaminen on pitkittynyt kuntoutussuunnitelman päivittämiseksi myös mm. Oulun seudulla. Vastaavasti esim. HUS-alueella 2-vuotiaan lapsen tutkimusaika siirtyi syksyyn (mikä on todella pitkä aika lapsen kielenkehityksessä).

Kuntouttajat ovat tuoneet esiin lisääntyvät karanteenit toimintapaikoissa ja altistuneita asiakkaita on paljon (pk-seutu, erityisesti Itä-Helsinki ja Vantaa). Käytännöt kouluissa ja päiväkodeissa vaihtelevat

todella paljon eli joissakin paikoissa johtaja/rehtori laittaa suoraan karanteeniin kaikki, jotka ovat ehkä altistuneet ja joissakin paikoissa altistuneet ovat jatkaneet ryhmissä normaalisti ja kuntoutuksessa myös. Suuria eroja on myös siinä millä tavalla kuntouttajat saavat tiedon karanteeneista ja altistumisista: osa on saanut jälkikäteen tietää, että lapsi on altistunut ja kuntouttaja on käynyt normaalisti ilman tietoa altistumisesta.

Etäyhteyksien yksityisyys ja luottamuksellisuus mietityttää

Etäyhteyksien yksityisyys mietityttää, kun henkilön omaiset ympärillä kuulevat omia yksityisiä asioita eikä aina voi tietää, onko etänä toimiva terapeutti tai virkamies yksin tilassa, jos hän ei käytä kuulokkeita. Etäyhteyksissä olisi tärkeää, että terapeutti/ohjaaja ilmoittaa, että hän on yksin ja keskustelut käydään luottamuksellisesti osapuolten välillä. Terapeuteillahan on vaitiolovelvollisuus.

Kuljetuspalvelut

Korona on vaikuttanut kuljetuspalveluihin niin, että moni taksiryrittäjä on vähentänyt toimintaansa tai lopettanut. Huolena on esim. vapaa-ajan matkojen turvaaminen. Niiden pituutta ei valvo kukaan kuten Kelakyytejä. Puhevammaisen nainen Etelä-Suomessa joutui tilanteeseen, jossa taksi ajelutti häntä 20 ylimääräistä kilometriä.

Terveyspalveluiden ja rokotusajan varaaminen puhelimella on haasteellista

Puhevammaisia ihmisiä huolestuttaa myös lisääntyvät takaisinsoittopalvelut (lääkäriaika, rokotusaika, autonhuoltoaika jne.). Takaisinsoitto voi tulla aikana, jolloin puhevammaisen tulkki tai omainen ei ole enää paikalla, mikä aiheuttaa lisää ongelmia. Puhelinpalveluissa tulisi olla aina takaisinsoittovalinnan yhteydessä myös muu yhteydenottotapa henkilöille, joille takaisinsoitto ei onnistu. Lisäksi esimerkiksi omakantaan tulisi voida lisätä maininta, ettei yhteydenotto (takaisinsoitto) olisi puhelimitse vaan kirjallisesti tai että pitäisi voida jättää viesti esim. tulkin kanssa.

Tulkkauspalvelut

Tulkkauspalvelussa pääkaupunkiseudulla on haasteita, koska tulkeille ei ilmoiteta koronartunnoista tai altistuksista yhteisöissä. Rokotusjärjestyksessä tulisi huomioida tulkkien rokottaminen mahdollisimman aikaisin, kun he tapaavat asiakkaita, joille korona voi olla kriittinen. Nyt esim. Helsinki ja Espoo on rokottanut asumispalveluiden asukkaat.

Henkilöstöllä osaamisen puutteita

Osassa pääkaupunkiseudun yksiköistä työntekijöiden autismituntemus on heikkoa. Lisäksi haasteena on riittävä henkilökunta, kun esimerkiksi koronartuntua yksikössä rajoittaa sijaisten ottamista. Työnantajien tulee kiinnittää huomiota ja varmistaa työntekijöiden osaamisen vahvistaminen. Tarjolla on runsaasti etäopetuksenakin toteutettuja koulutuksia liittyen osaamiseen.

1.4. Havainnot liittyen henkilöstön riittävyyteen ja jaksamiseen?

Henkilöstöön liittyvät kysymykset ovat lisääntyneet viime aikoina. Erityisesti huolta on henkilöstön jaksamisesta. Henkilökunnan voimavarat ovat monelta osin heikentyneet ja esim. päivätoiminnan pienryhmät (eli ryhmiä, joissa on henkilöitä, joilla on haastava käyttäytyminen) ovat ongelmallisia. Nämä tilanteet vaativat erityisosaamista ja aikaa tutustua asiakkaisiin. Käytännössä tämä tarkoittaa, että henkilökunnalla ei ole varaa jäädä pois töistä, koska ei ole sijaisia. Vastaava ohjaaja joutuu tästä syystä kantamaan isomman vastuun toiminnasta. Koronatilanteesta johtuen työvuorot ovat osittain pitkittyneet ja sijaisia ei löydy tilalle. Tämä vaikuttaa henkilökunnan henkiseen ja fyysiseen jaksamiseen ja keskittymiskykyyn.

Myös asumisyksiköiden henkilöstöllä on tällä hetkellä paljon paineita. Asumisyksiköissä, joissa on todettu korona sekä asukkailla että henkilökunnalla, on ollut haastavia tilanteita. On asumisyksiköitä, joissa on pulaa työntekijöistä. Näissä ei ole ollut mahdollista pitää kaikkia asukkaita ja henkilökunta

täysin eristyksissä toisistaan. Tästä johtuen tartuntoja on päässyt leviämään henkilökunnan ja asukkaiden keskuudessa. Tämä on johtanut tilanteeseen, jossa henkilökunta, asukkaat ja läheiset ovat kokeneet suurta ahdistusta, turvattomuuden tunnetta ja jopa pelkoa. Tämä on myös voinut johtaa siihen, että läheinen on ottanut lapsensa kotiin asumaan.

1.5. Missä asioissa on havaittu tiedon saamisen tarpeita ja haasteita?

Epätietoisuutta on vallitsevista koronarajoituksista. Paikallisjärjestöt sekä asumisyksiköt eivät tiedä minkälaiseen toimintaan asiakkaat voivat osallistua, koska ohjeistukset terveysturvallisesta toiminnasta ovat puutteelliset. Kaikki osapuolet ovat turhautuneita tilanteesta johtuen.

Rokotuksia ja rokotusjärjestystä koskeissa asioissa on tiedon tarpeita, etenkin kun käytännöt eri kunnissa esimerkiksi asumisyksiköissä asuvien vammaisten henkilöiden rokottamisen osalta ovat vaihtelevia ja niissä tapahtuu muutoksia. Ruotsinkielistä tiedotusta kaivataan lisää.

Koronaan liittyvässä tiedottamisessa THL on avainasemassa, ja heidän selkokiehiset materiaalinsa ovat tärkeä lähde monelle, joka viestii koronasta selkokielellä kirjallisesti tai suullisesti. Siksi on tärkeää, että myös THL:n selkokiehisiä sivua päivitetään.

- THL:n nettisivuilta löytyy tietoa koronaviruksesta selkoruotsiksi 16.3.2021 lähtien. Päivitetään ja täydennetään, kun muutakin tiedotusta päivitetään. Nyt tietoa tarvitaan esimerkiksi rokotusjärjestyksestä. Uusimpana materiaalina [THL on julkaissut selkokielellä ohjeen, jonka saa rokotuksen jälkeen.](#)

Usein tietoa tarvitaan myös selkokielellä hyvin nopeasti, joten on tärkeää, että selkokieli on mietitty osa viestintäketjua. Tehokkainta on, jos selkokiehisiä osaamista on viestivällä taholla itsellään, koska Selkokeskuksen tekstipalveluja ei ole suunniteltu nopean kriisiviestinnän tarpeisiin. Yhtenä esimerkkinä korona-ajan selkokiehisestä tiedottamisesta on [TEMin julkaisema selkokiehinen tiedote ravintoloiden sulusta.](#)

2. Mikä on muuttunut edelliseen raportointiin verrattuna?

Tiedottamisen selkeyteen panostaminen on ensiarvoisen tärkeää sekä valtakunnallisesti että paikallisesti, jotta ihmiset saavat oikeaa tietoa tilanteesta ja osaavat toimia oikein. Sekava tiedottaminen voi herättää väärinkäsitysten lisäksi myös pelkoja.

Selkokiehisiä ja kuvilla tuettua tiedottamista tarvitaan niin muuttuvista rajoitustoimenpiteistä kuin rokotusten aikatauluista.

2.1. Mistä ollaan erityisen huolissaan?

Rokotusjärjestyksestä ollaan eniten huolissaan. Kuntien välillä käytännöt vaihtelevat ja tämä aiheuttaa hämmennystä ja eriarvoisuuden kokemusta.

Rokotusten osalta tulisi varmistaa, että tietoa niistä on saatavilla eri muodoissa ja selkeästi. Lisäksi rokotusjärjestyksestä tulisi arvioida myös muista kuin lääketieteellisistä lähtökohdista.

Rokotusjärjestyksessä tulisi ottaa huomioon olosuhdetekijät. Esimerkiksi tehostetussa palveluasumisessa tai päivätoimintakeskuksissa on enemmän kontakteja ja vaikeuksia pitää yllä sosiaalista etäisyyttä kuin vaikkapa perheissä. Myös näissä yksiköissä työskentelevän henkilökunnan pitää saada rokotus pikimmiten. Rokotusjärjestyksessä tulisi huomioida myös työntekijät, jotka toteuttavat hoitoa, kuntoutusta tai muuta tukea vammaisten ihmisten kodeissa.

Lisätietoa kehitysvamma-alan järjestöjen Korona-tilannekuvaraportista

Susanna Hintsala

Kansalaisuusyksikön johtaja

Kehitysvammaliitto

susanna.hintsala@kvl.fi

p. 040 741 6179